

ведеться відповідно за видами нематеріальних активів.

Отже, об'єкти інтелектуальної власності обліковуються за субрахунком 115 «Авторське право та суміжні з ним права». Однак діючі нормативні документи не в повній мірі враховують економічні особливості та структуру таких прав.

Отже, можна зробити такі висновки:

1. Відкриття, винаходи, раціоналізаторські пропозиції та ін. об'єкти інтелектуальної власності й пов'язані з ними інновації суттєво впливають на підвищення конкурентоздатності економіки.

2. Продукти інтелектуальної власності потребують окремого правового регулювання та особливої державної цінової політики.

3. Держава повинна сприяти максимальному включенню вивчення відкриттів у загальноосвітній процес для формування правильних світоглядних бачень та з метою виникнення в майбутньому на їх основі нових відкриттів носіями прогресивних знань для докорінних гуманістичних змін людства.

4. Новації не пов'язані з ризиком, якщо вони економічно зважені та застосовуються для балансу і стійкого розвитку певної системи.

5. Інноваційна діяльність сприяє пристосуванню до конкурентних умов реальної дійсності.

6. Потребують подальшого дослідження методи оцінки об'єктів інтелектуальної власності.

7. З огляду на широкий перелік видів об'єктів інтелектуальної власності доцільно у реєстрах обліку відкривати окремі субконто за видами об'єктів інтелектуальної власності. Це забезпечить належний контроль за їх надходженням, наявністю та убезпечить дотримання правових норм володіння та використання.

2.3. ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ І ЗМІНИ У ЗМІСТІ ПРАЦІ ФАХІВЦІВ

У світовій економіці, національних економіках відбуваються принципово нові процеси, які визначають, в кінцевому підсумку, майбутнє економіки. До найбільш характерних тенденцій, особливостей розвитку сучасної економіки дослідники відносять, зокрема, інформатизацію суспільних відносин, прискорення темпів науково-технічного прогресу, формування економіки знань, зростання ролі людського чинника виробництва [232, с. 30].

Наукова спільнота дійшла висновку, що сучасне суспільство

знаходиться на шляху до нового рівня свого розвитку, досягнення якого дозволить і називати його по-новому – інформаційним. Воно вже зараз проявляється у таких особливостях, як:

- накопичення і рух великої кількості інформації;
- велика важливість саме вищої освіти;
- зростання уваги щодо здійснення наукових досліджень;
- потреба у неперервній освіті населення тощо.

За всю історію на планеті нагромаджено величезний запас знань, потенціал якого не піддається виміру. Зараз людство переживає третій, після появи писемності і друкарства, інформаційний переворот – народження могутніх інтелектуальних систем, заснованих на комп'ютерній і сучасній телекомунікаційній техніці. Історична значимість і соціальні наслідки цього перевороту залежать від нового світорозуміння, пов'язаного з новою гносеологією і новою онтологією.

Серед характерних особливостей інформаційного суспільства виділяють такі:

- однією з головних форм розвитку суспільства стає інформаційна економіка;
- забезпечення пріоритету інформації порівняно з іншими ресурсами;
- інформаційно-комунікативні технології, формуючи єдиний інформаційний простір світового електронного ринку, охоплюють ринок електронних послуг.

Інформаційний сектор економіки є основою для поступової трансформації традиційних форм господарювання в економічну систему нового типу – економіку знань.

Інформаційне середовище економічної діяльності господарюючих суб'єктів формується під впливом двох протилежних тенденцій, а саме прагнення підприємств до інтеграції з метою об'єднання зусиль в конкурентній боротьбі, розширення доступу до інформаційних ресурсів і поліпшення інформаційної взаємодії, з одного боку, а з іншого – прагнення до створення інформаційних бар'єрів з метою забезпечення комерційної безпеки і конкурентних переваг.

За даними спеціальних наукових досліджень, проведеними незалежно у декількох країнах, знання швидко застарівають. І темпи оновлення знань прискорюються. Спостерігається «обвальне» нарощування знань: період подвоєння обсягу наукової інформації і знань у XIX столітті становив близько 50 років. Протягом XX століття цей термін скоротився до 5 років і демонструє тенденцію до подальшого скорочення.

Європейський Союз знаходиться напередодні принципових змін у національних і міжнародних економічних системах, визначених

результатом глобалізації економік і розвитком господарства, що передбачають знання. Члени Ради Європи виробили спільну стратегічну ціль, згідно з якою економіка країн ЄС повинна стати найбільш конкурентоспроможною і динамічною у світі, що передбачуватиме знання, здатного до тривалого зростання. Незважаючи на те, що окреслені на друге десятиліття терміни реалізації цілі були порушені в результаті двох хвиль світової фінансової кризи, можна стверджувати, що не тільки окремі галузі, а й цілі господарські комплекси ряду розвинених країн світу вже працюють на засадах економіки знань.

Інноваційний розвиток суспільства пов'язаний із зміною місця і ролі людського капіталу. Інформатизація й процес інтелектуалізації праці вимагають нових підходів до управління працівниками підприємства. Ці підходи мають враховувати нові, характерні для сучасної економіки мотиви діяльності людей: участь в управлінні виробництвом, бажання оновлювати продукцію і технології, удосконалювати методи роботи, реалізувати власний творчий потенціал і самовдосконалюватися. Процеси інформатизації економіки й інтелектуалізації праці стають важливими чинниками зрушень у кадрових структурах, зумовлюють необхідність формування інтелектуальної еліти підприємства, а відтак і принципів змін у системі управління підприємством [232, с. 9].

В основі системи характеристик сучасного працівника лежать знання – фундаментальний показник якості інтелектуального капіталу. Загальноновизнаною стала думка про те, що сьогодні тільки через знання можна створити і розвивати економіку, здатну бути конкурентоспроможною і забезпечувати сучасний рівень життя населення. Це стосується економіки всіх рівнів – підприємств, галузей, регіонів, країн.

В умовах економіки знань формується суспільство нового типу. В його основі – людина, її власний інтелектуальний капітал, під яким зазвичай розуміють:

- накопиченні корисні знання, інтелектуальний матеріал, який сформований, закріплений за підприємством і використовується для виробництва ціннішого майна. Розум стає майном, коли під впливом сили мозку створюється щось корисне, що має певну форму: перелік відомостей, база даних, опис процесу тощо;

- знання, інформацію, досвід, організаційні можливості, інформаційні канали, які можна використовувати, щоб створювати багатство. Це знання, які можуть бути конвертовані у вартість, іншими словами, це сума всього того, що знають і чим володіють працівники, а також того, що формує конкурентоспроможність підприємства;

- економічну цінність двох категорій невідчутного майна підприємства:

організаційний (структурний) капітал і людський капітал. До структурного капіталу відносяться власні системи програмного забезпечення, організація дистрибуційно-мережевої роботи, канали збуту і постачання. До людського капіталу відносяться людські ресурси всередині підприємства (ресурси персоналу), а також зовнішні людські ресурси підприємства (ресурси покупців і постачальників);

- капітал, створений людським і/або машинним штучним інтелектом та представлений інтелектуальними ресурсами [232, с. 10].

Тож, В. Геець, пропонує таке визначення економіки знань: це економіка, в якій і спеціалізовані, і повсякденні знання є джерелом зростання. Застосування таких знань разом із природними ресурсами, капіталом і працею роблять домінуючим фактором процеси їх накопичення й використання, у результаті чого постійно зростає конкурентоспроможність економіки. В економіці знань визначальним є інтелектуальний потенціал підприємства, на який вона спирається і який є сукупністю повсякденних (буденних) і спеціалізованих (наукових) знань, накопичених у свідомості людей та матеріалізованих у технічних способах виробництва [59, с. 6].

Підвищення ролі людського капіталу стало ще однією характерною особливістю сучасної економіки. На сьогодні він став головним джерелом зростання багатства, прибутків. Це підтверджує досвід, перш за все, високотехнологічних компаній. Загальноновизнана роль людського капіталу вимагає теоретичного та практичного переосмислення суті капіталу, його структури, уточнення місця людського капіталу й визначення відповідних інструментів використання нових економічних уявлень у процесі розширеного виробництва.

Україна визначила вектор свого майбутнього розвитку. Це інтеграція до європейської спільноти, до європейського економічного простору. Тож стратегічні цілі розвитку економіки країн ЄС повинні стати цілями і вітчизняної економіки.

Сутність економіки знань – це інновації на основі знань – фундаментального показника якості інтелектуального капіталу. Оскільки базовим чинником виробництва, замість традиційно прийнятого фінансового, матеріалізованого капіталу підприємства є інтелектуальний капітал. Менеджери виробництва повинні володіти методами управління цією формою капіталу, передбачаючи методи його оцінки, аналізу, планування, прогнозування, обліку, контролю, організації, регулювання, стимулювання тощо.

У загальному розумінні економічна теорія визначає людський капітал як освіту, професійні знання, інтелектуальний потенціал, накопичення виробничого досвіду, що застосовується в економічній діяльності. Поряд із

соціальним, структурним і споживчим капіталом – це важлива складова інтелектуального капіталу підприємства. Інтелектуальний капітал в умовах економіки знань виходить на позицію основного чинника виробництва, формування доданої вартості і прибутку підприємства.

Теоретичні засади формування і використання інтелектуального капіталу на підприємстві, у тому числі людського капіталу, дослідження кругообігу капіталу підприємства в умовах розширеного відтворення проведено у [98, с. 79–89]. Сучасне розуміння ролі людського фактору виробництва, сутності поняття інтелектуального капіталу дало змогу авторам уточнити модель кругообігу капіталу підприємства і визначити в ньому місце інтелектуального капіталу. Запропонована модель [154] надає можливості менеджерам підприємства сформуванню системи управління розвитком сукупного інтелектуального капіталу підприємства як інструменту забезпечення інноваційного розвитку, отримання високих прибутків, забезпечення стабільної діяльності і конкурентоспроможності підприємства. Зазвичай така система носить назву системи управління трудовою, творчою активністю працівників підприємства.

Всі характеристики інтелектуальних ресурсів з погляду інтелекту, освіченості, кваліфікації, вмінь, навиків і досвіду відіграють і відіграватимуть у майбутньому ключову роль у формуванні конкурентоспроможності підприємств та національних економік, що спричинятиме зміни в характері конкуренції на світових ринках, визначатиме місце країни в міжнародному поділі праці.

Базовою складовою, особливістю формування капіталу доходів, прибутків компаній, зайнятих у високотехнологічних галузях, є висока питома вага інтелектуального капіталу у загальному обсязі їх капіталу. Вартість інтелектуального капіталу компаній, задіяних у сферах високих технологій, як правило, у 3-5 разів перевищує вартість їх поточних доходів, і від 3 до 100 разів, а іноді навіть більше – вартість традиційних матеріальних активів. Наприклад, нематеріальні активи у вартості компанії IBM складають 83%. Провідні транснаціональні компанії світу найпривабливішими інвестиціями вважають ті, які забезпечують накопичення інтелектуального капіталу. Все більшого практичного підтвердження набуває розуміння, що темпи переходу до постіндустріальної стадії, до економіки знань в значній мірі залежать від того, наскільки масштабно і ефективно використовуються результати творчої діяльності працівників.

За деякими оцінками, частка вартості знань у загальній вартості продукції безперервно зростає і вже перевищує 50%. А це означає необхідність розробки нових моделей інтелектуального забезпечення

інноваційного розвитку підприємств, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності не тільки окремих господарюючих суб'єктів, але і країни в цілому, і відповідно, неминуче призведе до зростання добробуту її населення. У зв'язку з цим постає необхідність визначення значущості системи освіти в інтелектуальному забезпеченні, напрямів, моделей і механізмів її розвитку для підтримки та активізації інноваційного зростання підприємництва. Для ефективного рішення цієї задачі повинні змінитися відносини між системами освіти та ведення бізнесу, які на даний момент роз'єднані і розвиваються незалежно, автономно, що стримує процеси інтелектуалізації та інноватизації підприємництва.

Основними джерелами інтелектуальних ресурсів є наука, освіта та інноваційне виробництво, які пов'язані між собою, а основною їх зв'язуючою ланкою є і завжди буде суспільство, тобто його знання, досвід, уміння та здібності, що є двигуном економічного росту організацій і держави. Нарощування і доцільне використання інтелектуального ресурсу будь-якої організації в умовах інноваційно-орієнтованого середовища є важливим аспектом для її діяльності. Тому, інтелектуальні ресурси є основою сучасної економіки, яка відповідає новим потребам суспільства і людини.

За останні десятиліття кардинально змінилася система генерації і передачі знань, а їх обсяг багаторазово зріс. Сьогодні не можна за один раз, навіть за 5 або 6 років, підготувати людину для професійної діяльності на все життя. Нині щорічно обновляється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань. Одиниця виміру старіння знань фахівця, прийнята у США – період «напіврозпаду» компетентності, тобто зниження її на 50% унаслідок появи нової інформації, показує, що за багатьма професіями цей період настає менш ніж через 5 років, тобто стосовно вітчизняної системи вищої освіти часто раніше, ніж закінчується навчання. Вирішення проблеми полягає в переході до освіти протягом життя, де базова періодична освіта повинна доповнюватися програмами додаткової освіти й організується не як кінцева, завершена, а лише як основа, фундамент, що доповнюється іншими програмами. Це вимагає, щоб випускник закладу вищої освіти (ЗВО) крім отриманих знань у вузькій професії ще на студентській лаві розвинув свої здатності до навчання протягом всього професійного життя, розвинув навички комунікації, адаптивності, самовдосконалення, організаційної й групової ефективності та низку інших якостей.

Знання, інтелектуальний капітал в недалекому майбутньому перетвориться в основне джерело багатства підприємства, будуть запорукою його прибутковості і конкурентоспроможності. На цьому принципово важливому, методологічному посиленні повинна будуватися діяльність випускника ЗВО, у першу чергу менеджерів виробництва,

персоналу, фахівців з економіки та організації праці. Динамічні зміни в економіці, високі темпи розвитку прикладної науки додатково вимагатимуть від майбутнього фахівця безперервного оновлення своїх знань і готовності навчатися впродовж усього професійного життя.

У сучасному суспільстві основою багатства, запорукою конкурентоспроможності і розвитку стає творчий потенціал людей. Сучасне підприємство – це виробник не стільки товарів, скільки знань. А інтелектуальний капітал підприємства у більшій мірі, ніж фізичні активи і фінансовий капітал, стає його стійкою конкурентною перевагою.

В нинішніх умовах господарювання на перший план виходить людина як основний і безпосередній носій знань. Відбувається розширення використання інтелектуальної праці та стрімкий кількісний та якісний розвиток середнього класу, роль якого постійно підвищується. Тому майбутнє України слід пов'язувати з прискореними темпами розвитку на основі збереження існуючого інтелектуального капіталу, забезпечують швидке практичне втілення нових знань у нову продукцію, виробничі та організаційні схеми, системи, структури тощо. Причому у розвинених країнах компанії-лідери створюють системи управління знаннями, які охоплюють процеси генерування та здобуття знань, їх формалізацію, засвоєння, накопичення, передачу, збереження, захист і використання. Для створення та підтримання конкурентних переваг і високої ефективності діяльності компаній важливим стало постійне навчання персоналу. Це змушує їх забезпечити більш швидке навчання, ніж у конкурентів, і більш швидке, ніж зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі, навчатися усередині (один у одного та груп) і ззовні організації (у постачальників і споживачів), навчатися у галузях, раніше не відомих, створювати сценарії й навчатися за їх допомогою тощо [12, с. 30].

Тож з розвитком економіки в умовах дефіцитності багатьох видів ресурсів на перший план виходить людина. Вона завжди створювала матеріальні та духовні цінності і одночасно була і є кінцевим їх споживачем. З поступовим переходом до суспільства знань роль людини зростає. Саме людина генерує, тиражує та використовує знання для виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, нарощування ефективності виробництва та підвищення ефективності самих знань, які без людини не існують і самі по собі нічого не варті. Тому саме людина, причому людина розвинена, високоінтелектуальна, розглядається як головний елемент системи суспільного виробництва, який повинний постійно знаходитися в центрі уваги і який мусить розвиватися в першу чергу. І саме людині, а не виробництву в цілому, повинна приділятися головна увага.

П. Друкер писав, що капіталізм поступається дорогою «суспільству

знань», капітал, як головний засіб економіки, замінюється знанням [65]. Визнаний економіст-дослідник має на увазі перехід економіки від матеріальних об'єктів до знань. Ж.-Ф. Ліотару, розвиваючи цю думку, наголошує, що знання (які є суб'єктивованою інформацією) стають фактором виробництва, і неминуче перетворюються в той же час на товар. У такому контексті тут же закладаються і підвалини теорії економіки знань.

Широкі дослідження процесів перетворення знань в безпосередньо продуктивну силу активно проводилися в другій половині минулого століття. Особлива увага дослідників приділялася країнам, які і відносно, і абсолютно бідні природними ресурсами та завдяки домінанті знань досягли значних успіхів у своєму розвитку.

Розглядаючи окремі аспекти перетворення знання у чинник економічного зростання, ми дотримуємося принципово важливого висновку, сформульованого авторами монографії, присвяченої сукупності проблем становлення і перспектив розвитку економіки знань, в якій обґрунтована точка зору, згідно з якою формування економіки знань не може відбуватися у відриві від суспільства знань, у якому, відповідно до методології соціального проектування, зазначені процеси розглядаються як своєрідний модернізаційний проект, що охоплює все суспільство у цілому й економіку зокрема. При цьому автори вважають, що технологічний варіант економіки знань, який у ряді випадків пов'язується з розвитком, щонайперше, інформаційно-телекомунікаційних технологій, приречений на невдачу, бо він не забезпечує масової активності населення у процесах творчого перетворення, що відбувається [97, с. 11].

Поняття «економіка знань», або «економіка, заснована на знаннях», виражає спосіб виробництва матеріальних благ, що набуває важливого значення в новому тисячолітті. Економіка знань – це економіка, яка створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення свого зростання і конкурентоспроможності. У такій економіці знання збагачують усі галузі всі сектори і всіх учасників економічного процесу. Вона не тільки використовує знання в різноманітній формі, але й створює їх у вигляді науково-технічної та високотехнічної продукції, висококваліфікованих послуг і освіти.

Принциповими, на наш погляд, є твердження авторів, що формування економіки знань означає зміну інституційних основ функціонування господарської системи, оскільки змінюються правила і норми економічної поведінки людей, їх пріоритети і цінності. Діяльність, пов'язана з добуванням і збереженням знань, відокремлюючись від матеріального виробництва, залишається підпорядкованою йому. Інститут збереження знань займає важливе місце у забезпеченні стійкості суспільства. Знання

стають фактором виробництва через своє втілення в засобах виробництва. З'являються спеціалізовані інститути, спрямовані на відтворення і трансфер нових знань. Саме на цьому етапі виникає економіка, що базується на знаннях. Продукування нових знань стає головною проблемою. З розвитком суспільства і підвищенням ролі знань неминуче виникає питання про джерело знань, яке поступово стане головним фактором виробництва. Цим джерелом є здібності людини, що породжують знання та всі інші їх матеріальні й ідеальні форми втілення. Розвиток здібностей людини стає головним засобом і головною метою розвитку суспільного виробництва. Враховуючи логіку і перспективи економічного розвитку, в рамках світового товариства можна було б говорити не про економіку знань, а про економіку здібностей [97, с. 39].

Сьогодні концепція економіки знань стала основною теоретичною базою політики економічного зростання. Вона розкриває нову роль і місце інтелекту людини в інформаційному суспільстві, вплив інформації як головної продуктивної сили і суб'єкта виробництва на розвиток економічних систем [213, с. 9]. Якщо технологію розглядати як великий двигун, потужний прискорювач, то знання слід розглядати як його паливо. Отже, ми долучаємось до важкого питання процесу прискорення в суспільстві, бо двигун день у день наповнюється усе більш збагаченим паливом. Френсіс Бекон мовив: «Знання – сила». Це висловлювання можна перекласти на сучасну мову. В нашому соціальному оточенні «Знання – це зміни – і прискорене набуття знань, що живлять великий двигун технології, означає прискорення перетворень».

У 1990-х роках виникає концепція управління знаннями. Міжнародні компанії беруть на озброєння принцип, згідно з яким основою конкурентних переваг успішної на ринку організації, є здатність реалізувати складні стратегії на підставі колективного навчання в організації, особливо у відношенні того, як треба координувати диверсифіковані навички та вміння, пов'язані з виробництвом та інтегрувати велику кількість потоків технологій.

Важливість нової парадигми управління – менеджменту знань – визначається також і тим, що, за оцінками фахівців, у середньому практично 80% ринкової вартості компаній забезпечують нематеріальні активи та корпоративні знання, а 95% біржової вартості високотехнологічних організацій припадає на нематеріальні активи.

П. Друкер вважає, що «у нових економічних умовах знання є взагалі єдиним ресурсом, а не ще одним ресурсом того ж порядку, що і традиційні фактори виробництва – праця, земля та капітал. Той факт, що знання стало єдиним ресурсом, робить нову формацію унікальною» [65, с. 181]. І хоча з цим цікавим твердженням трудно погодитися, оскільки без інших ресурсів,

без землі, фізичного капіталу, трудових ресурсів, маючи лише знання, не можна задовольняти особисті та виробничі потреби, значення рівня знань та можливостей їх подальшого розвитку виходить на перший план, забезпечуючи найбільш ефективно використання усіх інших ресурсів.

Нові знання дозволяють знаходити нові нетрадиційні можливості розвитку, освоювати нові природні ресурси, що забезпечує сумарне скорочення затрат і вирішення багатьох проблем на новому якісному рівні. Система знань дозволяє моделювати технології, засоби праці, виробництво у цілому, соціальні процеси, здійснювати оптимізацію їх параметрів і на цій основі створювати реальні технічні, соціальні та інші об'єкти й системи.

Довготермінові конкурентні переваги у теперішній час, вказують дослідники, здобувають ті підприємства, організації, регіони і країни, які або самі постійно створюють нові знання або здійснюють ефективний їх пошук і освоєння, а також забезпечують швидке практичне втілення нових знань у нову продукцію, виробничі та організаційні схеми, системи, структури тощо. Причому у розвинених країнах компанії-лідери створюють системи управління знаннями, які охоплюють процеси генерування і здобуття знань, їх формалізацію, засвоєння, накопичення, передачу, збереження, захист і використання. Для створення та підтримання конкурентних переваг і високої ефективності діяльності компаній в останній час важливим стало забезпечення їх постійного навчання. Це змушує їх навчатися скоріше, ніж конкуренти, і скоріше, ніж змінюється зовнішнє середовище, навчатися усередині (один в одного і груп) і ззовні організації (у постачальників і споживачів), навчатися у галузях, раніше не відомих, створювати сценарії і навчатися за їх допомогою тощо.

Для будь якої держави, яка намагається забезпечити собі стале економічне зростання і матеріальне благополуччя, проблема нарощування інтелектуального потенціалу є першочерговим завданням. «Відставання в епоху Промислової революції виявилось руйнівним для багатьох країн. Відставання в епоху Інформаційної революції може виявитися смертельним, тому воно є не пробачним» [76, с. 11].

Для підвищення ефективності необхідні революційні перетворення у виробництві. Уявляється, що у теперішній час такі революційні зміни можуть полягати тільки у створення якісно нових виробничих систем, які базуються на інноваціях, наукоміській продукції та інформаційних технологіях, оскільки альтернативних шляхів розвитку поки що не знайдено. Природно, що при цьому кардинально змінюються погляди на роль факторів, що беруть участь у процесі суспільного виробництва.

Формування суспільства знань або інформаційного суспільства означає перехід до інформаційних технологій, технологій знань, які часто

називають високими технологіями, тобто технологій, що все більше і більше потребують управління, а не тільки конструювання. В таких суспільствах головним конкурентною перевагою є не наявність ресурсів і дешевої робочої сили, а інформація, знання та ідеї, які мають першочергове значення для розвитку науки і техніки, ефективного управління, правильного прийняття рішень тощо.

Для економіки, яка базується на знаннях, головною сировиною є інформація, а головним ресурсом – люди. З розвитком економіки в умовах дефіцитності багатьох видів ресурсів на перший план виходить людина. Вона завжди створювала матеріальні та духовні цінності і одночасно була і є кінцевим їх споживачем. З поступовим переходом до суспільства знань роль людини зростає. Саме людина генерує, тиражує та використовує знання для виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, нарощування ефективності виробництва та підвищення ефективності самих знань, які без людини не існують і самі по собі нічого не варті. Тому саме людина, причому людина розвинена, високоінтелектуальна, розглядається як головний елемент системи суспільного виробництва, який повинний постійно знаходитися в центрі уваги і який мусить розвиватися в першу чергу. І саме людині, а не виробництву в цілому повинна приділятися головна увага. Принципові зміни, які характеризують світову економіку на черговому переломному етапі її розвитку – це зміна капіталу, як найважливішого засобу економіки, на знання [60, с. 526].

Інноваційний процес поєднує науку, техніку, управління, економіку, є основою для диверсифікації економічної діяльності. Зокрема, стимулюється зайнятість у високотехнологічних галузях (аерокосмічна, фармацевтична, електроніка, телекомунікації, інформаційні послуги), у виробництві і використанні знань та інтелектуальних послуг. Значним сегментом зайнятості стає виробництво і обслуговування інформаційно-комунікаційного обладнання, творення і розповсюдження програмних продуктів, розвиток комунікаційних мереж. Водночас, відбувається насичення традиційних галузей дипломованими спеціалістами і науковими працівниками, менеджерами високого рівня, системними аналітиками, здатними реалізувати технологічні, організаційні та наукові інновації. Закономірністю інноваційного розвитку у промисловості стає зменшення зайнятості у виробничому секторі і зростання її в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах.

Безумовно, правильною реакцією на виклик, обумовлений освоєнням нових технологій і посиленням глобалізації, є підвищення рівня освіти й поліпшення професійної підготовки кадрів. Нова специфіка технологічного базису – інформатизація та інтелектуалізація економіки і суспільного життя

потребує високоосвічених, висококваліфікованих працівників. Ступінь освітньої підготовки фахівця, його уміння працювати з базами даних, засвоювати і генерувати нові знання є найважливішою умовою його соціального визначення.

За прогнозами вчених, у розвинутих країнах у XXI ст. практично всі додаткові робочі місця створюватимуться для фахівців з вищою освітою. Нині у США, Японії, ФРН кваліфіковані робітники – це ті, що вчилися щонайменше 15 років. Як видно, розвинутим країнам притаманний більш високий освітній кваліфікаційний рівень робочої сили, що, безперечно, забезпечує й вищу продуктивність праці та конкурентоспроможність продукції.

Інноваційний розвиток призводить до структурних зрушень на ринку праці, зумовлюючи зміни в його сегментах щодо реалізації зайнятості. Зокрема, посилюється сегмент висококваліфікованих спеціалістів та робітників, які працюють у галузях високих технологій. Попит на них зростатиме, зайнятість буде стабільною, з високими прибутками. Розшириться також сегмент працівників з відносно невисоким рівнем кваліфікації (оператори комп'ютерних систем, працівники сфери ділових і побутових послуг, торгівлі, готельного господарства, ремонтні робітники-техніки) та нестандартними формами зайнятості. Ризиковими в цьому сегменті можуть бути працівники, які виконують малокваліфіковані га підсобні роботи, зокрема у сфері послуг. Відбуватиметься скорочення працівників сировинних галузей, робітників масових професій в традиційних виробництвах та збільшення чисельності нових наскрізних професій, сформованих завдяки розвитку нових технологій.

Унаслідок зміни технологічних укладів швидко застарівають професійні знання. Щорічно в світовому господарстві зникає майже 500 і виникає понад 600 нових професій. Оптимальний термін ефективності набутих знань і кваліфікації знизився до 5-7 років, а в галузях, залучених до науково-технологічного процесу, – до 2-3 років. Така ситуація потребує безперервного підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників, спрямованих, насамперед, на формування їхнього інноваційно-технологічного потенціалу, інноваційної культури, генерування, сприйняття, підтримку нових знань, готовність і здатність реалізувати нововведення [152, с. 61].

Таким чином, відбуваються принципові зміни як у пропорціях виробництва, так і в зайнятості населення. А також відбувається її реструктуризація згідно з основними напрямками інноваційної політики, та створюється певний резерв робочої сили.

Показники, що характеризують якісні зрушення у зайнятості під

впливом інноваційних факторів:

- питома вага працівників розумової праці, у загальній кількості зайнятих;
- питома вага працівників з вищою освітою у загальній кількості зайнятих;
- питома вага висококваліфікованих працівників (доктори і кандидати наук) у загальній кількості зайнятих;
- питома вага працівників інформаційних галузей (електроніка, телекомунікації послуг) у загальній кількості зайнятих [152, с. 424].

Дослідниками доведено, що справжнє багатство економічно розвинених країн – це розвинений інтелектуальний і духовний потенціал їх населення. Безумовно, правильною реакцією на виклик, обумовлений освоєнням нових технологій і посиленням глобалізації, є підвищення рівня освіти й поліпшення професійної підготовки робочої сили.

2.4. ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Виникнення в економічній теорії напряму «поведінкової економіки» по праву може вважатися одним із самих значимих і цікавих подій у розвитку економічної науки за останні десятиліття. Дослідження у сфері поведінкової економіки набувають все більшої популярності та актуальності, дають змогу врахувати психологічні особливості та ірраціональну природу економічних агентів у процесі прийняття рішень для подальшого економічного розвитку.

Традиційна фінансова наука розглядає фінансовий ринок, використовуючи моделі, які базуються на принципах раціональності інвестора. Проте, будь-який ринок характеризується постійними коливаннями (від стрімких стрибків до спадів) що доводить невідповідність класичних моделей сучасним реаліям. У зв'язку з цим, набула розвитку нова теорія поведінкових фінансів, яка враховує особливості людської поведінки та її вплив на стан и розвиток фінансового ринку. Розуміння поведінкових фінансів які, лежать в основі рішень інвесторів, дозволить ефективніше оцінити реальну ситуацію, що склалася на фінансовому ринку, передбачити майбутні зміни і коливання, та попередити деструктивний вплив надмірних та недостатніх реакцій на показники ринку.

Поведінкова економіка, як окрема галузь економіки, виникла протягом останніх трьох десятиліть. Дослідженням сутності поведінкової теорії займалися такі вчені, як А. Сміт, Д. Бентам, А. Маршалл, К. Менгер,